№ 9 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆՎԱՐԻ 19 **1899** ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆՎԱՐԻ 19 № 9

ՔՍԱՆԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվան 6 ռուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ".
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐԿԱՅ **1899** ԹՒԱԿԱՆԻ

ՄՇԱԿ

(27-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

«ՄՇԱԿԸ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ Է ՆՈՅՆ ՊՐՕԳՐԱՄՄՈՎ ԵՒ ՆՈՅՆ ՈՒՂՂՈՒԹԵԱՄԲ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, տասն և մէկ և տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն և ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը՝ 2 ր. և մի ամսվանը՝ 1 րուբլի:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. Ամերիկայի բաժանորդները պէտք է վճարեն տարեկան 6 դոլլար. Եւրոպայի բաժանորդները՝ 30 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 րուբլի:

«ՄՇԱԿԻՆ» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բազարնայա և Բարօնսկայա փողոցների անկիւն): Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար, և առհասարակ նամակներ և ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է դիմել հետեւեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ»; իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

Յայտարարութիւններ ընդունվում են բոլոր լեզուներով:

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Նունէ Միքայէլեան Իգիթխանեան, Նատալիա Պապովեան, Նատալիա Ալէքսանդրեան, Յովհաննէս և Դաւիթ Շալամեանցներ և Մարիամ Միքայէլեան Բուրթիկեան, սրտի ցաւով յայտնելով ազգականներին և ծանօթներին՝ առաջինի իր սիրելի և անմոռանալի ամուսնու, մնացածներին իրանց փեսայի՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ԻԳԻԹԽԱՆԵԱՆԻ

մահը, խնդրում են չնորհ բերել հանգուցեալի յուղարկաւորութեանը, իր սեփական տանից, Մէչչանսկայա փողոց, այսօր, երեքշաբթի, յունվարի 19-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին դէպի Զգրաշէնի ս. Աւետեաց եկեղեցին և այնտեղից դէպի Խօջիվանքի գերեզմանատունը:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Երկու ծայր. Կոմս Վօգիւէ Նուբար փաշայի մասին.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլ. Մատենագրութիւն. Նամակ Ղազախի գաւառից. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Անտեղի միջամտութիւն. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

ԵՐԿՈՒ ԾԱՅՐ

—

Պարիզից մեզ ուղարկված մի գիրք, որի մասին «Մշակի» այսօրվայ համարում տըպված է մի մատենագրական ակնարկ, բաց է անում մեր առաջ կաթօլիկ պրօպագանդայի ամբողջ պատկերը: Մեզ համար անկասկած է, որ այդ գրքի անանուն հեղինակը իր դատողութիւններով և տեսութիւններով պատկանում է այն հայերի շրջանին, որոնք Հռոմի հլու աբբանեակ լինելով, ամեն ջանք գործ են դնում հայ ազգին այս աշխարհում և «հանդերձեալում» դրախտ շնորհել, գլորելով նրան Վատիկանի գիրկը: Գոնէ այս նոր գրքի և Ազարեան պատրիարքի մի քանի ամիս առաջ ֆրանսերէն լեզուով լոյս տեսած յօդուածի մէջ շատ սերտ առնչութիւն է նկատվում... Ի նկատի ունենանք և Սալմաստից մեզ գրած մի թղթակցութիւն, որ տպվեց «Մշակի» անցեալ համարում և որի մէջ նկարագրված էր Մխիթարեան վանքի գործունէութիւնը: Դնելով այդ երկու երեւոյթները միմեանց կողքին, մենք կունենանք մեր առաջ կաթօլիկ գործունէութեան երկու ծայրեր:

Նայենք այդ հակասող ծայրերին, և տեսնենք թէ ինչ եզրակացութիւն կարող ենք դուրս բերել:

Մի տեղ հայ վարդապետը կարողանում է այնքան ազատվել կրօնական անմիտ խտրութիւնից, կարողանում է այնպէս խըլացնել դարաւոր կրօնական աշխարհաւեր վէճերը, որ դառնում է մի հայ գիւղի սիրելի հովիւը, նրա պաշտպանը, աջակիցը: Կաթօլիկ վանքը այդ հայ գիւղում լոկ մի քրիստոնէական հիմնարկութիւն է, որ անխտիր յարգելի է թէ կաթօլիկի և թէ ոչ-կաթօլիկի համար: Հռոմի պրօպագանդան այդտեղ արձագանք չէ գտնում. Մխիթարեան վարդապետը հաւատրսութեան թոյնը չէ պատրաստում տգէտ, խաւար ամբոխին, այլ կատարեալ անկողմնապահութեամբ, իբրև քրիստոնեայ գործիչ, ուսում է տարածում, խնամում, պաշտպանում է իրաւազուրկ պարսկահային և գնում է ամեն տեղ, ուր նրա պարտականութիւնն է պահանջում: Նկատեցէ՛ք, նա միայն մի հատ հայ-կաթօլիկ ծուխ ունի, բայց այդ չէ նշանակում թէ նրա առաջ գործունէութեան ասպարէզ չը կայ:

Միւս կողմից տեսէք կաթօլիկ ֆանատիկոսութիւնը, որ մարմնացած է մեր յիշած անանուն հեղինակի մէջ: Քնարերգական զեղումներով նա դիմում է Հայաստանին և հաւատացնում է, որ Թիւրքաց դժոխքի մէջ տանջվող հայի միակ փրկութիւնը Վատիկանն է, որ Թիւրքահայը այսօրվայ խեղճը չի լինի, եթէ արքայութեան ճանապարհը Հռոմի վրայով տանող շաւիղը ընտրէ: Այստեղից արդէն բուրում է միջնադարեան հոտ: Կրօնական վէճերը, որոնք XX դարի շէմքում կանգնած կաթօլիկի ձեռքով առաջ են քաշվում հայերին դարձի բերելու համար, ոչինչ պատիւ չեն բերում ժամանակակից քրիստոնէութեան: Այժմ անդառնալի կերպով թաղված են ազգերի այն կրօնական երկպառակութիւնները, որոնք քանդեցին ոչ միայն Հայաստանի պէս փոքրիկ աշխարհը, այլ և այնպիսի խոշոր պետութիւններ, ինչպէս էր, օրինակ, Բիւզանդական ահագին կայսրութիւնը: Աշխարհը բաւական տանջանքներ է կրել քաղկեդոնեան վէճերից. բաւակա՞ն չէին միլիօնաւոր զոհերը, արեան գետերը, որ դեռ այսօր էլ այդ զարհուրելի զէնքին դիմենք՝ հոգիներ որսալու համար: Ո՛չ, այժմ աշխարհը այնքան դժբախտ չէ, որ չը կարողանայ հասկանալ թէ քրիստոնէութիւնը, լինի նա կաթօլիկական թէ բողոքական, գործով պէտք է ծառայէ տանջվող մարդկութեան, և ոչ թէ վերացական վարդապետութիւններով. նրա սկզբունքը պիտի լինի մարդկայնութիւնը և ոչ թէ այն, թէ հազարաւոր տարիներ առաջ եկեղեցու սպասաւորները ինչ տեսակ բացատրութիւններ են տուել...

Մեզ համար գին և նշանակութիւն ունի այսպիսի գործունէութիւնը և մենք երբեք չենք կարող թագցնել մեր բողոքը սխոլաստիկական հաւատրսութեան դէմ: Մենք անպայման հաւատում ենք, որ կաթօլիկ, բողոքական հայն էլ շատ լաւ հայ է. մենք բոլորովին համոզված ենք, որ կաթօլիկ և բողոքական հայերն էլ տոգորված են ամենազնիւ ձգտումներով դէպի իրանց ժողովուրդը, իրանց ընկերութեան տեղը: Մեզ միայն ուրախացնել կարող է այն, որ լուսաւորչականը բողոքականին է ուզում օգտակար լինել, կաթօլիկը լուսաւորչականին: Բայց ինչպէս կարելի է օգտակար լինել: Այստեղ մեր առջևն են գործունէութեան երկու ծայրերը, որոնց մասին խօսեցինք ներկայ յօդուածի մէջ: Անպայման դատապարտելով մի ծայրը, որը հաւատրսութեան անունն ունի, որ կրօնական վիճաբանութիւնների, թշնամութիւնների և կատաղութեան դռներ բաց կանի, ինչպէս արել է հազարաւոր տարիների ընթացքում,— մենք մատնացոյց ենք անում հակառակ ծայրը, Սալմաստի յետ ընկած, խաւար մի գիւղում հիմնած Մխիթարեան վանքը և այնտեղ գործող համեստ վարդապետին: Ամենքս, թէ լուսաւորչական, թէ բողոքական և թէ կաթօլիկ, օրինակ վերցնենք այդտեղից և կարող ենք ապահով լինել, որ երբէք կրօնական հարցերի պատճառով ընդհարումներ չենք ունենայ միմեանց հետ... Պէտք է ազատվել աւանդութիւններից, նախապաշարմունքից, պէտք է ամեն մարդու ազատ խղճին թողնել երկնքի ճանապարհը գտնելու միջոցները և այն ժամանակ մենք այս աշխարհում կիրականացնենք եղբայրութեան գաղափարը, առանց որի դրախտ չը կայ:

ԿՈՄՍ ՎՕԳԻՒԷ ՆՈՒԲԱՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

—

Ֆրանսիական յայտնի գրող և ակադեմիկ կոմս Վօգիւէ մի ընդարձակ յօդուած է զետեղել «Figaro» լրագրում հանգուցեալ Նուբար փաշայի յիշատակին, որի հետ ինքն անձամբ ծանօթ է եղել և դիպլօմատիական բանակցութիւններ է ունեցել: Յօդուածը ներշնչված է վերին աստիճանի յարգանքով դէպի հանգուցեալ մեծ պետական գործիչը: Պ. Վօգիւէ ասում է ի միջի այլոց.

«Հայ Նուբարը պատկանում է այն թշուառ և ցրված ցեղին, որ իր տէրերին առաջնակարգ քաղաքագէտներ է տուել, ինչպէս Նուբար փաշա, Լօրիս-Մէլիքով և Ազարեան պատրիարք. ես յիշում եմ միայն երեքին այդ քաղաքագէտներից, որոնց հետ ես մտերիմ յարաբերութիւն եմ ունեցել»: Լօրիս-Մէլիքօվի տաղանդը գովելուց յետոյ, նա շարունակում է. «Թէև հանգամանքներն աւելի քիչ են օգնել միւս երկուսին, բայց սրանք, նոյնպէս ճոխ օժտված, ինձ երեւցած են հաւասար, եթէ ոչ աւելի բարձր, այն պետական անձերից, որոնց ես տեսել եմ եւրոպական ամենամեծ պաշտօններում»: Պ. Վօգիւէ Նուբար փաշայի մեծագոյն գործն է համարում Եգիպտոսի մէջ մտցրած դատաստանական բարենորոգումները: Չը նայելով Կ. Պօլսի դեսպանների բուռն ընդդիմութեան, նրան աջողվեց եւրոպական կապիտուլասիօնների տակից ազատել Եգիպտոսը և դատական գործը յանձնել «խառն դատարաններին»: Այս նոր դատարանները, որոնց դէմ Անգլիան այժմ այնքան մաքառում է, ամբողջապէս Նուբարի գործն են: Արդարադատութեան այս բարեփոխված կազմակերպութիւնը ահագին բարիք բերեց ամբողջ Եգիպտոսին, որովհետև դա մի իրական վերին կօնտրօլ էր ոչ թէ միայն եգիպտական և օտար պաշտօնեաների, այլ և նոյն իսկ խէդիվի վրա: Երբ 1867-ին, ասում է յօդուածագիրը, Նուբար փաշա Պարիզ եկաւ, Նեղոսի հովտի գործերի համար, «նա հըմայեց Նապօլէօն կայսրին» իր գրաւիչ վարմունքով և կարգի դրեց Սուէզի ջրանցքի վերաբերեալ բոլոր դժուարութիւնները:

Անգլիացիների Եգիպտոսը գրաւելուց յետոյ, Նուբար լաւ հասկացաւ, որ այդ գրաւումը ժամանակաւոր չէր լինելու և հեռացաւ Եգիպտոսից: Նա աշխատում էր այնուհետև, որ «նրան յանձնվի այն փոքր ազգերից մէկի կառավարութիւնը, որը կազատվի թիւրքական լուծից»: 1878-ին իշխան Գօրչակօվ յայտնել է պ. Վօգիւէին, թէ կոմս Իգնատիեվ, Կ. Պօլսի ռուսաց դեսպանը, Նուբար փաշայի հետ տեսակցելուց յետոյ, առաջարկել է, որ նոր անկախութիւն ստացած Բուլգարիայի վրա Նուբար փաշային կառավարիչ նշանակեն: Իշխան Գօրչակօվ այդ առիթով գովասանքով է խօսել հանգուցեալի մասին, բայց հակառակվել է այդ մտքին, առարկելով թէ՝ «Un arménien ne prendrait jamais d'autorité sur les slaves». (Հայը երբէք հեղինակութիւն չէ կարող ունենալ սլաւների վրա):

—

«Figaro»-յի մէջ կարդում ենք, որ յունվարի 5/17-ին Նուբար փաշայի դագաղը տարվել է Պարիզից Մարսէյլ, որտեղից պիտի փոխադրվէր Ալէքսանդրիա, իր ընտանեկան դամբարանում թաղվելու համար:

Յիշենք այս առիթով, որ հանգուցեալի միակ արու զաւակը, Պօղոս փաշան, որքան մեզ յայտնի է, եգիպտական երկաթուղիների ընդհանուր կառավարիչ էր, բայց անցեալ տարի, իր հօր հիւանդութեան պատճառով, հրաժարական է տուել և տեղափոխվել է Պարիզ, հօրը մօտ գտնվելու համար:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒԼ

—

«Մշակի» մէջ մենք արդէն հաղորդեցինք, որ կառավարիչ սենատը բացատրել է թէ քաղաքները իրաւունք չունեն պարտադիր օրէնքներ հրատարակել կիրակնօրեայ հանգստութեան մասին: Այդ առիթով պրօֆէսօր Դերիէ «Русскія Вѣд.» լրագրի մէջ գրում է հետեւեալը.

«Ինչպէս ամեն ինչ աշխարհում, այնպէս էլ մարդկային օրէնքները հնանում են և անժամանակ դառնում: Երբ ծառը, որ ճեմելիքի զարդն էր կազմում, տապալվում է ծերութիւնից և կտրում է ճանապարհը, նրան հեռացնում են մարդկանց օգտի համար: Չէ կարելի հասակ առած գիմնազիստին հագցնել այն զգեստը, որ նա ունէր փոքր հասակում, այլ պէտք է նորը կարել: Այսպէս պէտք է վարվել և օրէնքների հետ, որոնք պիտի յարմարվեն կեանքին և ոչ թէ ճնշեն նրան: Օրէնքները կեանքին և նրա պահանջներին յարմարեցնելը օրէնսդրի մեծագոյն կոչումն է:

Այդ իմաստութիւնը յատուկ էր աշխարհի ամենագործունեայ և եռանդոտ ազգերին—հռօմայեցիներին և անգլիացիներին: Դրանք երկուսն էլ շատ պահպանողական ազգեր էին, ուստի նրանց մէջ կային շատ հնացած օրէնքներ:

Բայց նրանք օրէնքների և կեանքի մէջ հաւասարակշռութիւն էին պահպանում նրանով, որ տալիս էին դատաստանական իշխանութեան օրգաններին ազատութիւն օրէնքների բացատրութեան մէջ: Անգլիայում, օրինակ, մինչև այսօր չէ ջնջված այն դաժան օրէնքը, որի հիման վրա անգործ թափառաշրջիկը

եթէ երրորդ անգամ բռնվում է մուրացկանութիւն անելիս, պիտի ենթարկվի մարմնական պատժի և կախաղան հանվի. բայց ժամանակակից Անգլիայում կան բարեկարգ աղքատանոցներ թափառաշրջիկների համար և ոչ մի դատաւոր մտքից չի անցկացնի գործադրել Հենրիխ VIII-ի այդ օրէնքը։

Այնուհետև դիմելով ռուսաց օրէնսդրութեան այն կէտին, որի վրա սենատը հիմնել է իր վճիռը, յարգելի պրօֆէսօրը բացատրում է, որ դա միտք և նշանակութիւն ունէր իր ժամանակին, բայց այժմ, երբ կեանքը առաջ է գնացել, բարդ պայմաններ և հոսանքներ է մտցրել, այլ ևս չէ կարելի պահպանել հնութեան թողած ժառանգութիւնը։ Կիրակնօրեայ հանգստութեան հարցին մի մանրամասն պատմական տեսութիւն նուիրելով, պ. Գերիէ պերճախօս փաստերով ապացուցանում է թէ հանգստութիւնը չափազանց անհրաժեշտ մի բան է գործաւոր դասակարգի համար։ Ի միջի այլոց նա բերում է գերմանական բէյխստագի անդամներից մէկի հետեւեալ խօսքերը. «Ոչ մի բան այնքան խիստ չէ զգալ տալիս բանւորին թէ ինքը իրաւազուրկ մի էակ է հասարակութեան մէջ, որպէս այն, որ պէտք է կիրակի օրը սովորական օրերի հագուստով գործի գնալ, մինչդեռ հարևանները տօնական զգեստ հագած՝ դիմում են եկեղեցի»։ Եւ պրօֆէսօր Գերիէ վերջացնում է իր խօսքը ասելով, որ եթէ հնաւանդ օրէնքն է արգելում կիրակի օրերը հանգիստ տալ աշխատաւորներին, պէտք է վերացնել նրան։

Այո։ Մեր կեանքի մէջ քանի-քանի դժուարութիւններ և խոչընդոտներ կան, որոնք հնացած, անպէտքացած օրէնքներից են ծնվում...

*

Տիգրան Նազարեանի «Տարազը» հրաշքներ է գործում։ Ապացոյց՝ այդ շաբաթաթերթի № 2-ը։ Դեռ ոչ մի ժամանակ գեղարուեստը, որ Տիգրան Նազարեանի գրական խանութի ցուցանակգիրն է, այդքան խայտառակված չէ եղել։ Անհնար է հաւատալ թէ այդ կեղտոտ ու մրոտ թղթի կտորներն են այն գեղագիտական տաճարը, ուր Տիգրան Նազարեան պաշտօն է մատուցանում աստուածներին։ Իբրև վաւերագիր, որ ոչ մի աստուած, նոյն իսկ ոչ մի սատանայ գործ չունի Տիգրան Նազարեանի գեղարուեստի հետ, «Տարազի» այդ համարի առաջին երեսում դրված է խեղճ Նուբար-փաշայի մրոտած, սարսափեցնող պատկերը...

Սակայն այդ այլանդակութիւնից աւելի անհրաժանը այն մտաւոր մուրն է, որի տակ բազմած են Ս. Թ. տառերը։ Այսպիսի կոչումով մի պարոն երկար ժամանակից ի վեր «փէշակաւորի» եռանդով հայհոյում է մեզ, միշտ մինչև ականջները խրված այն երջանիկ դրութեան մէջ, որ չէ արժանանում ուշադրութեան, պատասխանի։ Այս անգամ մի վայրկեան պիտի թոյնատրենք այդ երջանկութիւնը։ Ինչո՞ւ չէինք ուշադրութիւն դարձնում։ Պատճառը մի հատ է։ Երդուեալ յիշոցարանը այնպիսի տարօրինակ ձևեր և ուշաթափութիւններ ունի, որոնք աւելի հոգեբոյժներին են կարող հետաքրքրել։ Հնդկահաւերը, որոնք, ինչպէս յայտնի է, շատ են սիրում փքվել, ունեն մի շատ տարօրինակ հոգեկան ըդբութիւն. նրանք կատաղում են, երբ կարմիր չոր են տեսնում։ «Մշակն» էլ միշտ կարմիր չոր է եղել այդ գրական հնդկահաւի համար։ Եւ ահա ինչ ենք տեսնում։ «Մշակը», Ս. Թ.-ի անհաման հաւայրն լօգիկայով, մեղաւոր է, որ «Նիւ-Եօրկից սկսած մինչև Կալկաթա մի հատիկ հայ չը գտնվեցաւ», որ հրատարակէր մի պարոնի մեծ վէպը։ Սա ուշաթափութեան մի պատահական երևոյթ չէ։ Լսեցէք այլ փաստ։ Մի ուրիշ վէպ մինչև այժմ «տպարանի պատերից չէ դուրս գալիս նիւթական պատճառով» (ինչ հրաշալի լեզու է)։ Եւ գրական հնդկահաւը քիթը կախ է անում մինչև գետին ու կանչում է. «Ինչո՞ւ է լռում «Մշակը» այդ մասին։ Պահեցէք ձեր ծիծաղը, ընթերցող. կայ աւելի զուարճալին։ Ահա.

Այժմ մեր աչքերը բացվեցին, այժմ մենք հասկացանք թէ ինչու այնպէս ջերմ կերպով համբուրվում են իրար հետ «Մշակը» և պարոնների սորուկները... որովհետև պապի անսխալականութեան սկզբունքը այժմ «Մշակի» հիմնական գաղափարն է կազմում։ Ի՞նչ է սա. գրականութի՞ւն, թէ տիֆով բռնվածների մի հիւանդանոց, ուր այնքան սովորական են անմիտ զառանցանքները... Բայց դեռ լսեցէք, լսեցէք.

Ի հարկէ, «Մշակի» մտաւորապէս յոգնած բանակի մէջ այլ ևս հնար չը կայ Արծրունիներ առաջացնելու։ Բայց այդ ապականված մթնոլորտից դուրս կը ծնվեն և հէնց այժմ էլ ծնված են աւելի էլ բարձր ոյժեր։

Այստեղ այլ ևս ծիծաղ չէ։ Այստեղ դուք ըղձում էք բժշկի եռևից շուտով կառք ուղարկելու անհրաժեշտութիւնը։ Եւ «Տարազի» ընկնաւորը, ինչպէս երևում է, մի հատ կարեկից չունի իր մեռ, որ այդ մաքրասիրական պարտքը կատարէ։ Այսօր, քանի որ խեղճը իրան դեռ միայն Գրիգոր Արծրունուց «աւելի էլ բարձր ոյժ» է երևակայում, դուցէ էլի մի ճար լինի։ Ի՞նչ կը դառնայ, եթէ վաղը նոյն պարոնը, աւելի առաջ գնալով, Պրուդօններից, Լասսալներից, Ջօն-Ստիւարտ Միլլերից «աւելի էլ բարձր ոյժերի» շարքում տեղաւորէ իր գլուխը։ Տիգրան Նազարեանին, երևի, շատ չէ անհանգստացնում այդ ապագան. ով գիտէ, գուցէ այդ մուկի մէջ նա ինքն էլ իր սիրելի աշխատակցի հետ յանկարծ այդ «աւելի բարձր ոյժերի» մէջ բազմէ...

Բայց բաւական է։ Անցնենք։ «Տարազի» մէջ կայ մի բաժին, ուր արդէն ինքը, Տիգրան Նազարեանն է անմահացնում իր «գրական» գործունէութիւնը։ Դա պատասխանների բաժինն է. այդտեղ Տիգրան Նազարեան մերթ մօդային ընքշութիւններ է սովորեցնում իր բաժանորդներին, մերթ «չօբանի» հայհոյանքներ է թափում։ Այս անգամ երևում է, որ նա մեզ վրա շատ է բարկացած։ Բայց դժբաղդութիւնն այն է, որ Տիգրան Նազարեան բարկութեան մէջ էլ ծիծաղելի է։ Բագւում Գրիգոր Արծրունու անունով մի խաչագող փող է հաւաքում, իսկ Տիգրան Նազարեանի լօգիկայով մեղաւորը մենք ենք։ Սակայն ինչ կարող ենք անել։ Եթէ մեր ձեռքին միջոց լինէր, ամենից առաջ մենք կը զսպէինք հայ խմբագիրներին, որոնց խաչագողական քաջագործութիւններով արդէն լցվել է աշխարհը՝ Ամերիկայից սկսած մինչև Ապշերօնեան թերակղզին...

Ներողութիւն ենք խնդրում մեր ընթերցողներից։ Տարիների ընթացքում գոնէ մի անգամ հարկաւոր էր, որ մենք ցոյց տայինք թէ որքան իրաւունք ունենք արհամարհելու մեր անբախտ հակառակորդներին։ Մենք բժիշկ չենք, բայց այնքան մարդասիրութիւն ունենք, որ անտես ենք անում ախտաւոր զառանցանքները։ Մամուլի տեսութեան բաժինը ամենայն ուշադրութեամբ կը հետևէ Գրիգոր Արծրունու «աւելի էլ բարձր ոյժերի» գործունէութեան և եթէ մի խելացի բան գտնէ, կարձանագրէ։ Իսկ յիշոցները... Եթէ գրական հնդկահաւերը ուրիշ մի բանի պէտքական չեն, մենք չենք զրկի նրանց ուռչելու և զառանցելու երջանկութիւնից և մեր պարտքը կը համարենք կատարելապէս արհամարհել նրանց այդ թշուառ «փէշակը»...

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

La Nation Armenienne. Son passé, son présent, son avenir politique et religieux. Paris.—Հայ ազգը, նրա անցեալը, նրա ներկան, նրա քաղաքական և կրօնական ապագան. Պարիզ։

Այս տարվայ սկզբի գրականական նորութիւնը հայերի վերաբերմամբ, որ լոյս տեսաւ Ֆրանսիայում, այս գիրքն է։ Անանուն հեղինակը, 100 էջերից բաղկացած այդ աշխատութեան մէջ, քննում է այնպիսի մի ծանրակշիռ հարց, ինչպէս հայ ազգի անցեալը, ներկան և նրա քաղաքական ու կրօնական ապագան, և ոչ միայն քննում է, այլ և լուծում է, այն էլ հեղինակաւոր, անդառնալի կերպով, այնպէս որ իրանց ապագայով հետաքրքրվող հայերին մնում է միայն կարդալ այդ գիրքը և այն ժամանակ ամեն ինչ կատարեալ կը լինի ու թշուառ հայ ազգը կամ կը վերակենդանանայ, կը վերածնվի, եթէ միայն հետևի անանուն հեղինակի ցուցմունքներին, կամ վերջնականապէս կը կորչի, կանհետանայ, եթէ յարատևի իր յամառութեան մէջ և չը հետևի հեղինակի փրկարար խորհրդին...։

Տեսնենք հայկական նոր Մեսիայի պատգամները։

Առաջաբանի մէջ հեղինակն ասում է. «Պատմութեան օրէնք է, որ մի ազգի առաջադիմութիւնը և անկումը կախումն ունեն աւանդութիւններին ցոյց տուած հաւատարմութիւնից։ Այդ սկզբունքի ճշմարտութիւնը ոչ մի տեղ այնպիսի տրագիկական կերպով չէ փայլել, ինչպէս Հայաստանի պատմութեան մէջ։ Աւանդութիւնների մոռացումն և նախախնամութիւնից որոշված իր կոչման հաւատարիմ չը մնալը երբէք ոչ մի տեղ այնպիսի սոսկալի քաւութիւն առաջ չեն բերել, ինչպէս թշուառ հայ ազգի մէջ։ Որքան աղետալի է եղել այդ ժողովրդի կուրութիւնը, որ այսօր էլ նա կանգնած է մի հարցի առաջ, որ նրա համար կեանքի և մահվան հարց է—կամ Հայաստանը գերեզմանի եզրին կանգնած՝ կը բանայ աչքերը և կը վերադառնայ այն աւանդութիւններին, որոնք կազմում էին առաջ նրա զօրութիւնը և հանճարը ու իր վայել տեղը կը բռնի քրիստոնեայ ազգերի մէջ, կամ թէ, յարատևելով իր աղանդային յամառութեան մէջ, նա կանհետանայ, անտարբեր Եւրոպայի աչքի առաջ, թիւրքական վայրագութեան հարուածների տակ»։

Բայց որո՞նք են այդ փրկարար աւանդութիւնները, որոնց անհաւատարիմ գտնվելը հասցրել է հայ ազգին կորստեան դուռը.—կաթոլիկէ, առաքելական հռոմէական եկեղեցու աւանդութիւնները։ Հեղինակը ապացուցանում է—ի հարկէ իր տեսակէտով—որ հայ ազգը ամենևին անկախ կերպով չէ ընդունել քրիստոնէութիւնը, որ նա անկախ, ազգային, հայկական եկեղեցի չէ ունեցել մինչև Գրիգոր Լուսաւորիչը, որն ընդունելով կաթողիկոսական կոչում Կեսարիայի եպիսկոպոսից, դրանով ընդգրկել է կաթօլիկ եկեղեցին և ճանաչել նրա գերիշխանութիւնը։ Հայ ազգը, եթէ ունեցել է մեծութեան, հզօրութեան, քաղաքական, գրական բարգաւաճման դարեշրջաններ, այդ այն ժամանակն է եղել, երբ նա միացած էր հռոմէական եկեղեցու հետ. հէնց որ նա դաւաճանեց կաթօլիկ եկեղեցու աւանդութիւններին, մերժեց Քաղկեդոնի սուրբ ժողովը, հետևեց Եւտիքէսի աղանդին, նա գլորվեց գահավիժաբար դէպի անկումն, քաղաքական, բարոյական և գրական անկումն։ «Ով դու, սիրելի Հայաստան,—բացականչում է հեղինակը—դու իր ժամանակին ողբացիր քո քսան և եօթն միլիոն զաւակների կորուստը (նա ընդունում է, որ հայերի թիւն եղել է 30 միլիոն), որոնց քո մայրական ծոցից խլեցին դաւաճանութիւնը և ներքին երկպառակութիւնները այն օրից, երբ դու բաժանվեցիր ընդհանրական եկեղեցուց։ Դու ողբում ես այսօր մարդասպանների հարուածների տակ ընկած հարիւր յիսուն հազար հայերի մահը, և յիսուն հազար որբերի աւելի դառն վիճակը, ողբում ես ութսուն հազար կենդանի մնացածներին, որոնք ստիպվեցան սրի երկիւղից ընդունել իսլամութիւն. ով դժբաղդ երկիր, մի հզօր ձայն, Քրիստոսի փոխանորդի ձայնը, որ հնչում է Վատիկանից, կանչում է քեզ կեանքի. վեր կաց»... Եւ նա հաւատացնում է թշուառ հային, թէ նրա աստղը համաշխարհային հորիզոնի վրա դարձեալ պայծառ կը փայլի, հէնց որ նա կը դառնի իր նախնիքների իսկական հաւատը։

Մենք թողնում ենք Մուրադեան և Իզմիրլեան եպիսկոպոսներին, որոնց գրուածները հայոց եկեղեցու մասին հերքելու նպատակով է գրված մասամբ այս գիրքը՝ պատասխանելու անանուն հեղինակի յարուցած դաւանաբանական և կրօնական հարցերին, բայց չենք կարող յանուն գիտութեան, ճշմարտութեան չը բողոքել պատմական իրողութիւնների ակնյայտնի աղաւաղման դէմ։ Մենք երբէք չենք ուրացել և չենք ուրանայ, որ Մխիթարեան հայ-կաթօլիկ միաբանութիւնը նպաստել է հայ դրականութեան վերածման. մենք ոչ միայն չենք ուրացել, այլ և գովել ենք չարունակ կաթօլիկ հոգևորականութեան Թիւրքիայի թշուառ հայ ժողովրդին վերջին աղետալի տարիներում ցոյց տուած մարդասիրական օգնութիւնը։ Մենք սաստիկ պախարակել և պախարակում ենք լուսաւորչական հայ հոգևորականութեան վարմունքը, երբ նա, ի դէմս իր գլխաւոր ներկայացուցիչների, անտես անելով իր հօտը, զբաղված է միայն ամուսնալուծութեան և կտակային խնդիրներով, արծաթասիրութեան նպատակով։ Բայց այնքան միամիտ չենք կարծելու, որ Թիւրքիայի հայ ժողովրդի փրկութեան միակ ելքը կրօնափոխութիւնն է, որ հայոց հարցի լուծումը կախված է կաթօլիկութիւնից։ Հայ կաթօլիկներ Թիւրքիայում քիչ չը կան և սակայն Վատիկանը չը կարողացաւ ազատել նրանց կոտորածից ու թշուառութիւնից։ Եւ անանուն հեղինակը, փոխանակ հուր ու չանթ տեղալու հայ գործիչների վրա, աւելի լաւ կանէր այդ հուրը տեղար օսմանեան կառավարութեան գլխին, բայց նա, ընդհակառակը, օգտակար է համարում այդ կառավարութեան գոյութիւնը...։

Հ. Ա.

ՆԱՄԱԿ ՂԱԶԱԽԻ ԳԱՒԱՌԻՑ

Վերին-Աղդան, յունվարի 9-ին

«Մշակի» վերջին համարներից մէկում երևացած այն լուրը, թէ մի երիտասարդ կամենում է կաթնի գործարան բանալ Ճամբարակ գիւղում, խիստ ուրախալի է։ Ղազախը, մեծ մասամբ իբրև լեռնոտ ու անտառոտ երկիր, կարող է մեծ քանակութեամբ ընտիր իւղ ու պանիր արտահանել, եթէ միայն այդ գործին կպչեն վարպետ ձեռքեր։ Հէնց տեղացիների այնքան անշնորհք կերպով պատրաստած պանիրն ու «ծաղկի» իւղը այժմ որքան պատիւ ունեն Թիֆլիսում, Երևանում, Ալէքսանդրապօլում և ուրիշ տեղերում։ Առիթ եմ ունեցել հէնց իր տեղում տեսնելու հռչակաւոր Գօբիի պանիրը. ես մասնագէտ չեմ, բայց հաստատ կարող եմ ասել, որ Ղազախն աւելի ընտիրը կարող է արտահանել։

Ապա մեղուն ու չերամը։ Ո՞րքան լաւ կը լինէր, եթէ մեր մասնագէտներից գոնէ մէկը գտնվէր, որ փորձէր այստեղ մեղուաբուծութեամբ ու չերամապահութեամբ պարապել։ Նահապետական ձևով մեղւում շատերն են մեղու պահում և որքա՜ն պատուական մեղր է ստացվում։ Որքան գիտենք, պ. Մելիք-Բախտամեան փորձել է Լոռում մեղու պահել և աջողութիւն է ունեցել. աւելի քան աջողութիւն կարող է ունենալ մեզանում նոր, կատարելագործված ձևով մեղուաբուծութեամբ պարապողը։

Պակաս ուշադրութեան արժանի չեն նաև մեր հանքերը։ Աղդանի ամարանոց կազմող լեռներն իրանց կրծքում մեծ քանակութեամբ հանքեր են պարունակում, որոնց տեսակներից արդէն ուղարկվել են ուր հարկն է։ Որքա՜ն լաւ կը լինէր, եթէ մեր միմիայն ընդօրինակելու և պատրաստից օգտվելու ընդունակ հայուստները Բագուից դուրս էլ բաղդ որոնէին։

Ց. ք. Սառիկեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Պետերբուրգ, յունվարի 10-ին

Պետերբուրգի հայ ուսանողութիւնը խնդրում է մի անկիւն շնորհել «Մշակի» էջերում հետևեալ գրութեան։

Որպէս յայտնի է ընթերցող հասարակութեան՝ Պետերբուրգի հայ ուսանողութիւնը ամեն տարի տալիս է «Հայկական երեկոյթներ» յօգուտ իր չքաւոր ընկերների։ Այդ երեկոյթների կազմակերպութեան ամբողջ հոգսը տանում են իրանք ուսանողները, բացի երեկոյթի թոյլտուութիւն ստանալուց, որը ուսանողի իրաւունքների սահմանից դուրս է։ Մինչև 1897 թ. «Հայկական երեկոյթների» համար թոյլտուութիւն ստացողները՝ շատ լաւ հասկանալով իրանց դերը՝ բոլորովին իրանց հեռու են պահել երեկոյթներին վերաբերեալ ուսանողական որ և է կարգադրութեան կամ որոշման միջամտելուց։

Սակայն անցեալ տարվայ թոյլտուութիւն ստացող պ. Պ. Սուլթան-Շահը, ինչպէս յետագայ դէպքերը ցոյց տուին, հակառակ տարիներից հետէ ընդունված սովորութեան և նրա ու կարգադրիչ-ուսանողների մէջ կայացած համաձայնութեան, կամեցաւ ոչ միայն ի չարը գործ դնել իր իրաւունքը, այլ նոյն իսկ իր կրքերին և անձնական հաշիւներին ծառայեցնել ուսանողութիւնը և «Հայկական երեկոյթը». և ահա ինչպէս։

Անցեալ նոյեմբերի 28-ին կայացած «Հայկական երեկոյթի» համար ուսանողութիւնը վճռել էր, ի թիւս այլ խմբագրութիւնների, պատւատոմս ուղարկել և «Արաքսի» խմբագրութեան։ Սուլթան-Շահը, որ «Արաքսի խմբագրի հետ անձնական հաշիւներ ունի, իմանալով ուսանողութեան այդ որոշման մասին, առանց մի րոպէ տատանվելու՝ պահանջ է դնում (այն էլ երեկոյթից միայն երկու օր առաջ), որ «Արաքսի» խմբագրութեան պատւատոմս չուղարկվի, ասելով, որ ուսանողութիւնը իրաւունք չունէր մի այդպիսի վճիռ կայացնել առանց նրա համաձայնութեան, որովհետև ինքն է երեկոյթի տէրը (ХОЗЯИНЪ), ինքն է երեկոյթ տուողը և ոչ թէ ուսանողութիւնը, որի գոյութիւնը նա չէ էլ ընդունում. որ ինքը՝ իբրև երեկոյթի տէր՝ չէ կամենում ունենալ «Արաքսի» խմբագրի նման պատւաւոր հիւրեր և որ վերջապէս նա ուլտիմատում է դնում՝ կամ «Արաքսին» պատւատոմս չուղարկել, կամ թէ ո՛չ ինքը հրաժարվում է երեկոյթից, և իբրև ապացոյց իր ասածին՝ ցոյց է տալիս քաղաքապետի անունով պատրաստած հրաժարագիրը։ Եւ այսքանը դեռ բաւական չը համարելով՝ աւելացնում է, որ եթէ ուսանողների այդ վճռի մասին նա մի քանի օր առաջ իմանար, բոլորովին այլ կերպ կը վարվէր եկեղեցական խորհրդում (որի անդամ է ինքը), երբ որոշվում էր ուսանողների եկեղեցուց ստանալիք նպաստների չափը։

Իզուր անցան կարգադրիչ-ուսանողների բոլոր ջանքերը համոզելու Սուլթան-Շահին, որ երեկոյթի տէրը ուսանողութիւնն է, որ երեկոյթ տուողը ուսանողներն են, որ նրա պահանջը, այն էլ այդպիսի տարօրինակ պահանջը, դէմ է տարիներով ընդունված սովորութեան և կայացած համաձայնութեան։ Սուլթան-Շահը մնաց անդրդուելի։

Ուսանողութիւնը՝ ի նկատի առնելով այն ծանր հետևանքները, որոնք կարող էին առաջ գալ երեկոյթից հրաժարվելուց, մանաւանդ որ արդէն նշանաւոր թւով տոմսակներ էին ցրված և մեծ գումար ծախսված երեկոյթի համար, ըստիպված եղաւ զիջանել Սուլթան-Շահի անտեղի պահանջի առաջ. բայց մի և նոյն ժամանակ ուսանողութիւնը որոշեց հայ հասարակութեան դատաստանին յանձնել այս բոլորը։ Թող հասարակութիւնը ինքը դատէ և արժանաւոր անուն տայ Սուլթան-Շահի այս վարմունքին։

Ի դիմաց Պետերբուրգի հայ ուսանողութեան՝

Լևոն Սափարեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Եղբայրական օգնութիւն» ժողովածուի հրատարակիչը, Գ. Ջանշեան, այս օրերս տպագրել է հաշիւ այն նուէրների, որ մինչև դեկտեմբերի 15-ը ստացվել են՝ Թիւրքաց Հայաստանում որբանոցներ հիմնելու համար։ Ինչպէս յայտնի է, այս հրատարակութեան խմբագրութիւնը, տեսնելով հասարակութեան համակրութիւնը դէպի իր ձեռնարկութիւնը, որոշեց գրքի ծախվելուց գո-

յանալից գումարներով որբանոցներ հիմնել Թիւրքաց Հայաստանի զանազան տեղերում: Ըսկզբում հիմնվեց մի որբանոց Բալու նահանգի Քաղցրահայեաց ս. Աստուածածնի վանքում, 25 որբի համար, 4 տարի ժամանակով: Յետոյ երբ գրքի հրատարակութիւնը սպասվածից աւելի աջողութիւն ունեցաւ և շուտով երկրորդ տպագրութեամբ լոյս տեսաւ և մի և նոյն ժամանակ նուէրներ ևս սկսեցին ուղարկվել խմբագրութեան՝ սա որոշեց՝ դարձեալ երեք նոր որբանոց հիմնել, իւրաքանչիւրը 25 որբի համար, չորս տարով. իւրաքանչիւր որբանոցի համար նշանակելով 4 տարվայ համար 5,000 ր.: Այժմ տպագրված հաշւից երեւում է, որ բացի գրքի ծախվելուց գոյացած գումարից՝ զանազան անձերի կողմից նուէրներ են ստացվել աւելի քան 9,000 ր.: Իսկ խմբագրութիւնը Թիւրքահայերի խեղճերի և որբերի օգտին մինչև այժմ ուղարկել է 24,165 ր. և դեռ ուղարկելու է 9,000 ր. նոր որբանոցների 4 տարվայ գոյութիւնը ապահովելու համար: Ցանկալով աջողութիւն այս բուն մարդասիրական և միանգամայն նպատակայարմար ձեռնարկութեան՝ հաղորդում ենք խմբագրութեան հասցէն, որով կարելի է նուէրներ ուղարկել. Редакція «Братской помощи пострадавшимъ въ Турціи Армянамъ», Москва, Зубовскій бульваръ, д. № 6, кв. 1,—կամ Редакція «Русскихъ Вѣдомостей», Москва.

—

Եգիպտոսի խեդիվի ցանկութեամբ,—ինչպէս հաղորդում է «Standard» լրագիրը,—Նուբարփաշան կը թաղվի Կայիրէում պետական հաշւով: Պարիզում, ուր վախճանվեց Նուբար-փաշան, արդէն կարգադրութիւններ են արված՝ մարմինը Եգիպտոս տեղափոխելու համար: Լօնդօնում, թաղման օրը, հանդիսաւոր հոգեհանգիստ է կատարվելու Նուբարի համար:

—

Լազարեան ճեմարանի վարչութիւնը ուղարկել է մեզ մի մանրամասն ծանուցում, որով յայտնում է, թէ այս տարվանից սկսած նա ձեռնարկում է լոյս ընծայելու հայ ազգագրական ժողովածուներ «Էմինեան Ազգագրական Ժողովածու» վերնագրով: Առ այժմ որոշված է տարին մի գիրք հրատարակել: Ժողովածուները պէտք է պարունակեն հայոց ազգագրութեան վերաբերեալ թէ հում և թէ մշակված նիւթեր, ինչպէս նաև ուշադրաւ առաջնորդող յօդուածներ և հետազօտութիւններ ազգագրական գրականութիւնից՝ հայերէն թարգմանութեամբ: Ազգագրութիւն հասկացվում է ընդարձակ առմամբ, և պարունակելու է նիւթեր՝ վերաբերված հայոց հաւատքին, հնութիւններին, պատմութեան, որպէս և լեզուին, բանաւոր և գրաւոր գրականութեան, արուեստներին: Յօդուածները գրվելու են գլխաւորապէս հայերէն, բայց կարող են հրատարակվել նաև ռուսերէն՝ եթէ դրանք առանձին գիտական կարևորութիւն ունենան: Իբրև վարձատրութիւն, ներկայումս որոշված է տալ որոշ քանակութեամբ արտատպութիւններ տպագրված յօդուածներից և ուսումնասիրութիւններից (25-ից մինչև 150 և աւելի օրինակ, նայելով նիւթի մեծութեան), առանձին դէպքերում՝ նաև չափաւոր դրամական վարձատրութիւններ: Չընդունված նիւթերը կը վերադարձնվեն հեղինակներին: Ժողովածուների խմբագիր ընտրված է պրօֆ. Գ. Խալաթեանց:

—

Թիֆլիսից Կարս տանող երկաթուղու գիծը արդէն հասել է Աղբուլաղ: Երկաթուղային վարչութիւնը բացել է այժմ կանոնաւոր երթևեկութիւն, յատկացնելով ճանապարհորդների համար երրորդ և չորրորդ կարգի վագօններ: Տոմսակները պէտք է արժենան այնքան, որքան ընդունված է ներկայումս գործող երկաթուղային սակագնով: Այն վաճառականները, որոնք կը ցանկանան ապրանք ուղարկել, պարտաւոր են վճարել ամբողջ վագօնի գինը և իրանք պէտք է հսկեն իրանց ապրանքի վրա: Այդ պատճառով շահաւէտ կը լինի ապրանք տեղափոխողների համար միանալ մի քանի անձ միասին և լցնելով ամբողջ վագօնը՝ միանգամից ուղարկել իրանց ապրանքը:

—

Մայրաքաղաքի լրագիրները հաղորդում են, որ երկրագործութեան և պետական կալուածների մինիստրութիւնը արդէն տեղեկութիւններ է սկսել հաւաքել Բաթումի և Արդուինի շրջանների մէջ եղած ազատ հողերի մասին՝ այդ տեղերում ռուսաց գիւղեր հիմնելու համար Ռուսաստանի ներքին նահանգներից եկած գաղթականներից:

—

Թիֆլիսի օպերետային խմբին, որ ներկայացումներ է տալիս ներկայ յունվարի սկզբից, աւելացաւ և մի նոր, աչքի ընկնող ույժ, երգչուհի Բալիսօվա, որ բեմ դուրս եկաւ երեք անգամ «Թռչնավաճառ», «Բօշաների երգ» և «Գեղեցիկ Հեղինէ» օպերետներում: Բալիսօվա առաջին անգամից գրաւեց հասարակութեան ուշադրութիւնը: Նա, չը նայելով որ երկար ժամանակ ծառայել է բեմին, պահպանել է ձայնի մեծ թարմութիւն և ճկունութիւն, որոնց միանում են գնչուական երգեցողութեան յատուկ չեշտառութիւն և ոլորածոյ դայլայլիկներ: Օպերետային ներկայացումները լիքն են հասարակութեամբ: Խմբի մէջ աչքի են ընկնում նաև երգչուհի Դօբրօտինի և երգիչ Սեվերսկի:

—

«Русск. Вѣд.» լրագիրը լսել է, որ ներկայ տարին զէմստվօի հիմնարկութիւնները Կովկասում մտցնելու մտադրութիւնը յետաձգված է անորոշ ժամանակով:

—

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻՑ մեզ գրում են. «Թիֆլիսից Կարս տանող երկաթուղու գիծը հասել է մինչև Աղբիլիսա գիւղը, որ գտնվում է քաղաքից 13 վերստ հեռաւորութեան վրա: Ենթադրվում է, որ ապրանքատար գնացքը քաղաք կը հասնի առաջիկայ փետրվար ամսի 13-ին: Այդ օրը յաւերժացնելու մտքով, մեր քաղաքային վարչութիւնն իր մի նիստում որոշել է հացկերոյթ տալ ի պատիւ երկաթուղու ծառայողների»:

—

ՔԱՐՎԱՆՍԱՐԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Մեր գիւղի ուսումնարանը արդէն բացված լինելով, առայժմս յաճախում են այն աշակերտները միայն, որոնց ծնողները կարողանում են ուսման վարձ վճարել: Մեր գիւղի բնակիչ Գ. Անանեանց մեր երիտասարդներից մի փոքր խումբ հրաւիրելով, որ իր նոր տունը շնորհաւորեն, հարց բացեց չքաւոր երեխաների մասին. ժողովեցին մի փոքր գումար չորս չքաւոր երեխաների այս տարվայ ուսման վարձը վճարելու համար: Հրաւիրում ենք մեր գիւղի բոլոր երիտասարդներին հետևել այդ բարի օրինակին»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆՏԵՂԻ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆ

—

Ֆրանսիայում կազմված հայրենասիրական կոչվող նոր դաշնակցութիւնը, ինչպէս և պէտք էր սպասել, ահագին աղմուկ հանեց ամբողջ Եւրօպայում: Եւ ճշմարիտ, ֆրանսիական գիտութեան, մտքի, գրչի և տաղանդի հեղինակաւոր պաշտօնական ներկայացուցիչները,—բանաստեղծներ, գիտնականներ, վիպագրողներ, ակադեմիկներ, ինչպէս Ֆրանսուա Կօպպէ, Ժիւլ Լըմէտր, Բրիւնըտիէր, Լավէտան, Պօլ Բուրժէ, Վօգիւէ, այն րօպէին, երբ Ֆրանսիայում արդէն արդարադատութիւնը սկսել էր յաղթանակել, երբ Ֆրանսիայի աղատված վարկը և համբաւը սկսել էր վերականգնել, յանկարծ հրապարակ են գալիս և հրաւէր կարդում ազգին կազմել մի նոր դաշնակցութիւն հայրենիքի և զօրքի պատւի պաշտպանութեան համար. դրանով նրանք յայտնում են, որ հայրենիքի և զօրքի պատիւը վտանգի է ենթարկված: Բայց ում կողմից: Ի հարկէ նրանց կողմից, որոնք կռւում էին զինուորական կուսակցութեան մեքենայութիւնների դէմ և պահանջում էին Դրէյֆուսի խայտառակ գործի վերաքննութիւնը: Թէ Ֆրանսիայում և թէ Եւրօպայում այդ մտքով էլ հասկացան նոր դաշնակցութեան ծնունդը: Բայց այդ հասկացողութիւնը վերին աստիճանի անպատւաբեր էր ֆրանսիական անուան, մտքի և հանճարի համար, որովհետև դուրս է գալիս, որ այդ մտքի և հանճարի փայլուն ներկայացուցիչները աւելի լաւ են համարում, որ մի անմեղ մարդ չարչարվի սոսկալի տանջանքների մէջ, քան արատաւորվի զինուորական կուսակցութեան անունն ու համբաւը:

Բարեբաղդաբար, այդպէս չը մտածեցին ֆրանսիական նոր գիտութեան, թարմ մտքի ներկայացուցիչները—Սօրբօնի գիտնականները, որոնք և սկսեցին իրանց բողոքը յայտնել, ցոյց տալ իրանց հինաւուրց պաշտօնակիցներին նրանց վարմունքի ամբողջ տգեղութիւնը: Շատ ուշ հասկացան ֆրանսիական հայրենիքի նոր պաշտպանները, որ սխալվել են, որ վտանգի են ենթարկել իրանց գրական և գիտնական համբաւը, անցեալը, և նրանք կամեցան փրկել այդ համբաւը ու ճարպիկութեամբ յետ քաշվել ասպարէզից: Եւ ահա Ժիւլ Լըմէտր մի պերճ և երկար ճառ խօսեց Պարիզի հասարակութեան առաջ, բացատրելով, թէ ինչ է եղել նոր դաշնակցութեան նպատակը: Նա պախարակեց հակասեմիտականութիւնը, իբրև մի անհեթեթութիւն և ասեց. «Ինչ երես պէտք է ունենանք մենք, որ այս դարի վերջում հալածենք եօթանասուն հազար մեր հայրենակիցներին, որովհետև այլ է նրանց կրօնը, այլ է նրանց արիւնը, թէև խառն մերինի հետ»:

Ապա նա յայտնեց, որ հրաւիրում է բոլոր առողջ ույժերը, բոլոր բարի կամքերը համախմբվել՝ ստեղծելու և պահպանելու համերաշխութեան գործեր, փոխադարձ օգնութեան ընկերութիւններ՝ կռւելու տգիտութեան, թշւառութեան, ալկօհօլի գործածութեան, եսասիրութեան, նախանձի, բռնակալութեան և մեր քաղաքակրթված հասարակութեան միւս պատուհասների դէմ: Փայլուն և գեղեցիկ խօսքեր, որոնք, սակայն, չը կարողացան մոլորեցնել պարկեշտ մամուլի և առողջ հասարակական կարծիքը, որին արտայայտիչ հանդիսացաւ «Temps» լրագիրը:

«Եթէ, ճշմարիտ—ասում է լրագիրը Լըմէտրին—ձեր նոր ձեռնարկութիւնը ուրիշ նպատակ չունի, ո՞ր բարի Ֆրանսիացին չի ծափահարի ձեր ճառին. եթէ դուք մեզ հետ էք, երբ մենք ասում ենք թէ պէտք է յարգել դատարանը նոյնչափ, որքան զօրքը, միթէ մենք չենք լինի ձեզ հետ մեր ամբողջ սրտով, երբ պահանջում էք յարգել զօրքը նոյնչափ, որքան դատարանը: Այն ժամանակ ինչի չենք ուրեմն մենք միասին և որտեղից է ծագում այն թիւրիմացութիւնը, որ բաժանում է հաւասար հայրենասիրութիւն և բարի կամք ունեցող անձանց»:

Եւ ֆրանսիական լրագիրը շատ ճիշդ կերպով ցոյց է տալիս, թէ որտեղից է ծագում թիւրիմացութիւնը: Գիտնականների և գրողների այդ աբէօպագը չը կամեցաւ հասկանալ, որ երբ մի ամբողջ երկիր յուզվում է մի կենսական խնդրով, չէ կարելի այդ րօպէին վերկենալ և ասել. մենք չէզոք ենք, մենք հաւասարապէս յարգում ենք երկու կռւող կողմերը և մենք կամենում ենք խաղաղութիւն հաստատել: Խաղաղութիւն հաստատելուց առաջ պէտք է լուծել այն կենսական հարցը, որի պատճառով այսօր Ֆրանսիան տակն ու վրա է լինում, որովհետև նա խղճի, արդարութեան իրաւունքի հարց է: Մեղաւո՞ր է թէ անմեղ Դրէյֆուսը. հասարակութեան համար այդ պարզ չէ: Կան շատ հաստատ կասկածներ, փաստեր, որոնք ցոյց են տալիս, թէ զինուորական կուսակցութիւնը մեծ անարդարութիւն է գործել. հասարակական խիղճը հանդարտ չէ, իսկ այդ խղճին հանգստութիւն պիտի տայ միայն անաչառ դատարանը: Եւ ֆրանսիական ալևոր գիտնականները պէտք է թոյլ տային, որ դատարանը կատարէ իր գործը: Խաղաղութիւն հաստատելու նրանց նպատակը շատ գովելի է, բայց նրանք այդ նպատակով շատ ուշ հրապարակ եկան, որով և աւելի մեծ խառնակութիւն գցեցին մտքերի մէջ: Պէտք է իմանալ ընտրել խօսելու ժամը, ինչպէս և լռելու ժամը:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Սուդանի մասին կայացած անգլօ-եգիպտական նոր համաձայնութիւնը, որի հիման վրա Սուդանը, թէև եգիպտական երկիր է համարվում, բայց կառավարվում է անգլիական վարչութեան ձեռքով, արդէն, իբրև կատարված իրողութիւն, անմռունչ ընդունվում է Ֆրանսիայի կողմից: «Temps» լրագիրն ասում է. «Անգլիան իր ձեռքը դրեց Նեղոսի հովտի վրա և այլ ևս յետ չի վերցնի: Այդ արդիւնքը ամենևին անակնկալ չէր. վաղուց արդէն մտածող մարդիկ գիտէին, որ 1884 և 1890 թւերի խոստումները մեռած տառ են դարձել: Ի նկատի ունենալով, որ իրողութիւնը կատարված է, մեզ հարկաւոր չէ արտունջալ ճակատագրի վրա և կռւել, այլ պէտք է համաձայնութիւն կայացնել և ձեռք բերել կօմպրօմիսներ»:

—Կ. Պօլսից հաղորդում են «Temps» լրագրին, որ սուլթանը վճռել է ուղարկել եւրօպական գլխաւոր մայրաքաղաքները մի օֆիցեր՝ հրազէնների վերջին կատարելագործված եղանակներն ուսումնասիրելու համար:

—«Journal» լրագիրը հաղորդում է, որ Դրէյֆուսի գործի վերաքննութեան եզրակացութիւնը կը լինի փետրվարի 3-ից ոչ ուշ:

—Եւրօպական լրագիրները հաղորդում են, որ առաջիկայ յունիս ամսին լրանում է Գեօթէի ծննդեան 150-ամեակը: Գերմանիան մըտադիր է շքեղ կերպով տօնել այդ հանդէսը. արդէն կազմվել են մասնաժողովներ և մշակվել են ծրագիրներ: Տօնախմբութիւնը պէտք է տևի երեք օր. տեղի կունենան լուսավառութիւններ, պարահանդէսներ, ջահահանդէսներ, ժողովրդական բանկետներ, պատմական ձիարշաւներ, ժողովրդական ձրի ներկայացումներ, դասախօսութիւններ: Անկասկած, ուրիշ ազգեր ևս կը մասնակցեն գրական այդ մեծ տօնին:

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ԼՕՆԴՕՆ, 15 յունվարի: Ներքին գործերի ստատս-սեկրետար Րիդլէյ մի ճառ արտասանեց Բլէկպուլում, որի մէջ ասաց, թէ ինքն հիմք ունի կարծելու, որ կարելի է վստահութեամբ սպասել Բախր-էլ-Գազէլի սահմանորոշութեան հարցի և վիճելի ուրիշ հարցերի լուծմանը Ֆրանսիայի հետ: Րիդլէյ աւելացրեց, որ կառավարութիւնը հիմնաւոր համարեց Ռուսաստանի նըկատումները հիւսիսային Չինաստանի վերաբերմամբ, բայց միւս կողմից, անգլիական կառավարութիւնը վճռել է պահպանել անգլիական ազդեցութիւնը այդ շրջաններում: Բրիտանական կառավարութիւնը շատ համակրական պատասխան տուեց Ռուսաց Կայսրին խաղաղութեան կօնֆէրէնցիայի հարցի մասին և կը նշանակի իր պատուիրակներին: Թէպէտ և կօնֆէրէնցիան մեծ արգելքների է հանդիպում, բայց Րիդլէյ յոյս ունի, որ նա մի քանի լաւ հետևանքներ կը տայ: Ցամենայն դէպս, զօրեղ նաւատորմը Անգլիայի անհրաժեշտ պահանջն է կազմում:

ՊԱՐԻԶ, 15 յունվարի: Այսօր սկսվեց Բէյնակի դէմ տիկին Անրիի սկսած գործի քննութիւնը: Բէյնակի պաշտպանը, Լաբօրի, ապացուցանում է թէ գործը պէտք է յետաձգվի մինչև Դրէյֆուսի գործի վերաքննութեան աւարտվելը: Նա ասում է, որ ներկայ դատը մի յուսահատական փորձ է վերաքննութեան հարցի լուծման նախընթաց օրը, սակայն վճռաբեկ ատեանը, հակառակ իր գլխին թափվող վիրաւորանքների, վեհանձնաբար շարունակում է արդարադատութեան գործը: Լաբօրի առաջուց խոնարհվում է դատարանի վճռի առաջ:

ՊԱՐԻԶ, 15 յունվարի: Անրի-Բէյնակի դատը: Տիկին Անրիի փաստաբանը, Սենտ-Օբան, առարկում է դատի յետաձգման դէմ: Լաբօրի կամենում է պատասխանել, բայց նախագահը խօսքը տալիս է ընդհանուր պրօկուրօր Լամբարին: Վերջինս դատի յետաձգման դէմ է խօսում, որովհետև գործը սկսված է կանօնաւոր կերպով: Լաբօրի պնդում է յետաձգման վրա: Դատարանը հեռանում է խորհրդակցելու համար և կայացնում է վճիռ, որով մերժվում է յետաձգման պահանջը: Լաբօրի յայտնում է, որ կը պահանջի գործի բեկանումն:

ՊԱՐԻԶ, 15 յունվարի: Մի քանի անարխիական և հակասեմիտական խմբեր մօտեցան, մօտ երկու ժամին, դատարանի շինութեանը, զանազան բացականչութիւններով:—Պօլիցիան առանց դժուարութեան ցրվեց նրանց:

ՄԱՆԻԼԻԱ, 15 յունվարի: Ֆիլիպեան հանրապետութեան պաշտօնական օրգանը հաղորդում է, որ Մալօլօսում տեղի ունեցող կօնգրէսը հաստատեց Ֆիլիպեան հանրապետութեան սահմանադրութիւնը և վստահութիւն յայտնեց Ագվինալդօին, լիազօրութիւն տալով նրան, հարկաւոր դէպքում, պատերազմ յայտնել ամէրիկացիներին:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 15 յունվարի: Սուլթանի իրադէով հրամանագրված է 12 հեծելազօր բէդիֆ գնդեր կազմակերպել:

ՊԱՐԻԶ, 16 յունվարի: Դատարանը որոշեց յետաձգել տիկին Անրիի և Բէյնակի գործը մինչև վճռաբեկ ատեանի վճիռը, Լաբօրիի վճռաբեկ գանգատի հիման վրա: Նիստը փակված է: Ամեն ինչ հանգիստ է:

ՎԻԷՆՆԱ, 16 յունվարի: Պատգամաւորների ժողով: Նիստը փակելուց առաջ, երիտասարդչէխերի կուսակցութեան անդամ Կրամարի ճառի ժամանակ ծափահարութիւններ են լսվում ժուրնալիստների տրիբունի վրա: Գերմանական պատգամաւորները մօտ են վազում և պահանջում են, որ ծափահարողը, որը «Նարօդնիի Լիստի» թղթակից էր,—հեռանայ: Թղթակիցը դիմադրում է: Չէխ պատգամաւորները միջամտում են: Կօրիդօրներում և ժուրնալիստների ամբիօնի վրա սկսվում է հայհոյանք և տուր ու դմփոց: Պատգամաւորների ժողովի կարգ պահպանողը բաժանում է կռւողներին: Նիստը փակվեց ահագին աղմուկով: Նիստից յետոյ, կօրիդօրում կռիւ սկսվեց պատգամաւոր Վօլֆի միջամտութեան պատճառով: Ասում են, որ Վօլֆ ծեծված է և արիւնաթաթախ: Արձանագրութիւն է կազմված. հարցափորձի են ենթարկված ականատեսները:

ՄԱԴՐԻԴ, 16 յունվարի: Կօրտեսները կը գումարվեն փետրվարի 2-ին: Ժողովը կարճատև կը լինի: Սագաստա կառաջարկի խնամակալուհուն վստահութեան հարցը:

ՊԱՐԻԶ, 16 յունվարի: Կառավարութիւնը երկուշաբթի կը ներկայացնի մի օրինագիծ, որով դատաստանական գործերի վերաքննութիւնը պէտք է կատարեն վճռաբեկ դատարանի բոլոր միացած ատեանները:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 17 յունվարի: 1898 թւի փետրվարից մէկ րուբլիանոց թղթադրամներ այլ ևս չեն դուրս թողնվի պետական բանկի և գանձարանների դրամարկղներից, և դրանց տեղ նոր տեսակի թղթադրամներ չեն հրատարակվի: Այժմ սկսվել են տարածվել բաւական լաւ շինված մէկ րուբլիանոց կեղծ թղթադրամներ, և այդ

պատճառով պէտք է մեծ զգուշութեամբ ընդունել մէկ բուլխարոյ թղթադրամներ, իսկ եթէ կան այդպիսիները՝ ներկայացնել պետական բանկին կամ գանձարանին՝ փոխելու համար։

«Правит. Вѣстн.» լրագրում տպված է. «Վերջերս ամենատարբեր աղբիւրներից տեղեկութիւններ են ստացվում, որ ներկայ տարվայ գարնանը Մակեդոնիայում պատրաստվում է յեղափոխական շարժում, որի գլխաւոր ղեկավարներն են Բալկանեան թերակղզու մի քանի տեղերում կազմակերպված մակեդոնական կոմիտէտները։ Կատարեալ հիմք կայ յուսալու, որ Թիւրքաց կառավարութիւնը, որին իր ժամանակ բարեկամական առաջադրութիւններ արեցին պետութիւնները, ամեն ջանք գործ կը դնի ազգաբնակութեան իրական շահերին պատասխանող վարչական և դատաստանական կարգեր մտցնելու Մակեդոնիայում։ Սակայն եթէ, չը սպասելով այդ հետևանքներին և չը նայելով նախազգուշութիւններին, քաղաքական ագիտացիաները, շահասէր ձգտումների ազդեցութեան տակ, կարողանան խռովութիւն և յեղափոխական շարժում յարուցանել Մակեդոնիայում, այն ժամանակ կարելի է վստահութեամբ ասել, որ այդ շարժումը ոչ մի դէպքում համակրական արձագանք չի գտնի ոչ Ռուսաստանում, ոչ էլ եւրոպական պետութիւններից մէկի մօտ։

ՀԷԼՍԻՆԳՖՕՐՍ, 17 յունվարի։ Հրատարակված է Բարձրագոյն հրաման, որով ռուսաց լեզուի գիտութիւնը պարտաւորական է դառնում սենատորների, նահանգապետների, և առհասարակ երկրի բարձր վարչական անձանց համար։

ՊԱՐԻԶ, 17 յունվարի։ «Հաւասի գործակալութիւնը» հետևեալ ծանօթութիւնն ուղարկեց Մազօի զեկուցման մասին. «Զեկուցումը վերջանում է հետևեալ խօսքերով. «Կասկածի չենթարկելով քրէական ատեանի բարեխղճութիւնը, որը կասկածի էլ չէ կարող ենթարկվել, սակայն խոհեմութիւն կը լինի միմիայն նրա վրա չը թողնել հարցի վերջնական լուծման պատասխանատւութիւնը։»

ՊԱՐԻԶ, 17 յունվարի։ Պատգամաւորների ժողովի կօրիդօրներում համարեա հաւատացած կերպով ասում են, որ կառավարչական նախագծի պատճառով քրէական ատեանի ոչ մէկ անդամ հրաժարական չի տայ, բայց եթէ անդամներից մէկը կամ երկուսը հրաժարական կը տան, դա ոչինչ բան չի փոխի դրութեան մէջ, որովհետև վերաքննութեան վերաբերեալ քննութիւնը կը շարունակվի և աւարտվելուց յետոյ կը ներկայացվի վճռաբեկ դատարանի բոլոր ատեանների քննութեանը, եթէ պարլամէնտը կընդունի կառավարչական նախագիծը։

ՊԱՐԻԶ, 17 յունվարի։ Զինւորական մինիստրը թոյլատրեց փոխ-գնդապետ Կօրդիէին դատ սկսել «Libre Parole» լրագրի դէմ։

ԿԱՑԻՐԷ, 17 յունվարի։ Այսօր Ազբարում և Վադիգալֆում բարձրացրվեց բրիտանական դրօշակ։

ՀՌՕՄ, 17 յունվարի։ Պատգամաւորների ժողովը քուէարկեց ֆրանս-իտալական առևտրական դաշնագիրը, 226 ձայնի առաւելութեամբ 84-ի դէմ։

ԽԱՐԿՕՎ, 18 յունվարի։ Հաղորդում են, որ այստեղ կազմվեց ռուս ինժեներների մի արտէլ, որ առաջինն է Ռուսաստանում։

ՄՈՒՐՍԻԱ, 18 յունվարի։ Տալիական հանքահորերում, Մազզարօնի մօտ, տեղի ունեցաւ գազի պայթիւն։ Սպանվեցին 14 բանւորներ։

ՆՕՎՕՉԷՐԿԱՍԿ, 18 յունվարի։ Այսօր, առաւօտեան, կենտրոնական փողոցներից մէկի վրա գտան պարի ուսուցչուհի Ժօզէֆինա Սիմանօվսկայաի դիակը։ Սիմանօվսկայա ապրում էր Ռօստօվում։ Դիակը քայքայման նշաններով, բերել են կառքով և գցել են հանդուցեալի իրերի հետ միասին։ Ցանցանքը շատ խորհրդաւոր է։

ՏՈՒՆԻՍ, 18 յունվարի։ Լավիժէրիի արձանի բացման հանդէսը Կարթագենի տաճարում կայացաւ՝ ներկայութեամբ բոլոր իշխանութիւնների և ժողովրդի մեծ բազմութեան։ Կարդինալ Պէրրօ գովաբանական քարոզ խօսեց՝ յիշեցնելով Լավիժէրիի հայրենասիրութիւնը և նրա կռիւը ստրկութեան դէմ։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՑՏՆՈՒՄ Է

—

ՂԶԸԼ-ԱՐՎԱՏ. Ներսէս Տէր-Խաչատրեանցին. Ստացանք ձեր ուղարկած 50 րուբլին և տեղ հասցրինք։

ՎԼԱԴԻԿԱՎԿԱԶ. Ներսէս Տէր-Յարութիւնեանցին. Ստացանք ձեր ուղարկած 51 րուբլին և տեղ հասցրինք։

ԿԱՂԶՈՒԱՆ. Մուշեղ Ներսէսեանցին. Ստացանք 83 րուբլին և տեղ հասցրինք։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատար.՝ ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԺԱՌԱՆԳՆԵՐ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։

Ա Ռ Ա Ւ Օ Տ Ն Ե Ր Ը՝

Բ. Ա. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հ.
Կ. Մ. ՋԻԿՈՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—11—12 ժ. կանանց հիւանդ.
Ի. Ֆ. ՊՐՕՏԱՍԵՎԻՉ—12—1 ժ. ականջի, կոկորդի, քթի և կրծքի հ.
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Ա. Գ. ԳՈՒՐԿՕ—$1^1/_4$—$2^1/_4$ ժ. ներքին և միասեռական հ.

Ե Ր Ե Կ Ո Ն Ե Ր Ը՝

Վ. Մ. ՄԱԽՎԻԼԱՁԷ—5—6 ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Ա. Ն. ՇՊԱԿՕՎՍԿԻ—6—7 ժ. նեարդային (ելեկտրաբուժութիւն), վեներական և մորթի հ.
Բ. Ա. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ—$6^1/_2$—7 ժ.
Տ. Ի. ՐՈՒԴԵՆԿՕ հիւանդանոցումը քիմիական և խոշորացուցական հետազօտութիւններ է անում մէզի, խխի, արեան, կաթի և այլն։
Վճար 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
79—150 Բժշկապետ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ

ԲԺ. ՎԱՀԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ
ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ Է ՀԻՒԱՆԴՆԵՐ՝
մասնագիտաբար քթի, կոկորդի, քթի և ականջի հիւանդութիւններով։
Առաւօտեան 9—11 ժ.
Երեկոյեան 4—7 ժ.
Գօլօվինսկի պրօսպ. № 28, տ. Աղամօվի։
4—15

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Ե.Ի. ՖՐԱՆՑԻՈՒՍ
մասնագէտ կոկորդի, քթի և ականջի հիւանդութիւնների։
Ընդունում է 5—7 ժամը երեկոյեան. Վելիամինօվսկայա փողոց, տուն № 4, Դումայի հանդէպ։
(ե. չ. ո.) 3—30

Լոյս տեսաւ և ծախվում է Կենտրոնական գրավաճառանոցում և գաւառական այլ գրավաճառների մօտ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԵԱՆՑԻ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ
Գրեց ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Գինն է 1 րուբլի։
(ե. ո.) 10—10

ԲԺԻՇԿ Յ. Յ. ՂՕԿԻԵԼՕՎԸ
Ընդունում է՝ վեներական, ախտական, մորթու և ներքին հիւանդութիւն ունեցողներին՝
Առաւօտեան 9—12 ժամը
Երեկոյեան 5—7 ժամը։
Առանձին ընդունելութիւնը, ներքին և մորթու հիւանդութիւն ունեցողների համար՝ 12—1 ժամը։ Խիմիկօ-միկրօսկօպային գործողութիւն՝ խուրխի, մէզի, արեան և ախտական հիւանդութիւնների։ Գանօվսկայա փողոց, տուն Մարգարօվի, № 31։ 19—20

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ
Եղբարք Արասխանեանցների՝ Պաստորի մեթօդով քննած որդնի սերմերը բայեազ Բաղդատ տեսակի, արժանացած մեծ արծաթեայ մեդալի՝ Կայսերական այգեգործական ընկերութեան ցուցահանդէսում։
Դիմել՝ Վերին-Ագուլիս, Եղբարք Լ. և Ի. Արասխանեանցներին, Թիֆլիսում՝ Եղբ. Մ. Մարութեանցներին։ (չ. հ. ո. ե. չ.) 4—5

ԿԱՖԷ ՁԻԼԼԷՐ
(Café Siller)
Վիէննա, I. Laurenzerberg. մեծ և էլէկանտ կաֆէ, բազմաթիւ հայ և ռուս լրագիրներով. գալիս են բոլոր հայ և շատ օտարականներ։ Ընտիր սուրճ և լաւ ծառայութիւն։ 3—25

ԲԱԳՈՒԻ ՀԱՅՈՑ ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ կանոնադրութեան 17 և 26 յօդուածների համաձայն, յունվարի 31-ին, կիրակի օր, երեկոյեան 7 ժամին, ընկերութեան դ ր ա դ ա ր ա ն ի դ ա հ լ ի ճ ո ւ մ կը կայանայ տարեկան ը ն դ հ ա ն ո ւ ր ժ ո ղ ո վ, ուր կը քննվեն ու կը հաստատվեն անցեալ 1898 թ. դրամական հաշիւները, կը քննվի ու կը հաստատվի խորհրդի կազմած նախահաշիւը ներկայ 1899 թ. համար և կը վճռվեն ընթացիկ գործեր։ 3—3

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET C-ie
ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.
Կանոնաւոր և ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷՑԼԻՑ ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու շաբաթը մի անգամ, սկսած յունվարի 25/6-ի չորեքշաբթիից,
Եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզոն, Սամսօն և Պոլիս։ Մեկնում է Բաթումից՝ չորեքշաբթի, 20 յունվարի (1 փետրվարի) ՍԻՐԿԱՍԻ շոգենաւը, նաւապետ ԳԱՐՐԻԳ։ Եւ այսպէս շարունակաբար, երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամը 4-ին ճաշից յետոյ։
Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակներ տրվում են սովորականից պակաս գներով։
Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւններ ստանալու համար թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակատարներին՝
ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիկտոր դ'Արնօին, Նաբէրէժնայա։ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Գ. Բարեկենդանեանին, Սիօնի փող. Խօջավանքուխօվի քարվանսարա։ ԲԱԳՈՒ—պ. Ս. Դիլդարեանին, Կօլիւբեակինսկայա հրապարակ։ ՆՕՎՕՐՕՍՍԻՅՍԿ—պ. Մելխիոր Հերչենրօդերին։ (ե. հ. չ.) 8—20

1887 ԺԳ. ՏԱՐԻ 1899
„ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ“
ՈՒՍՈՒՄՆԱԹԵՐԹ
Կը հրատարակուի ամէն ամսոյ սկիզբը։
Հայ-Գրական յօդուածներէն զատ՝ ճշգիւ տեղեկութիւն կը տրուի հայ-գրականութեան, պատմութեան, և այլն նկատմամբ ամէն ամիս ելած նոր հրատարակութեանց վրայ։ Նոյնպէս քննադատական տեղեկութիւն կը տրուի ազգային լրագրաց մէջ տպուած կարևոր լրերու վրայ։
«Ազգային լրագրաց բովանդակութիւն», Թղթակցութիւն, Ծանուցում, և այլն։
Խմբագրութեան ղրկուած ամէն գրքերու վրայ՝ քննադատական համառօտ տեղեկութիւն տալը պիտի շարունակուի։
Տարեկան բաժանորդագինն է. Տաճկաստան և այլուր՝ 10 ֆր., Ռուսաստան՝ 4 րուբլի։
Խմբագրութեան հասցէն՝ A la Rédaction de la Revue „Hantesse“, Vienne Autriche VII/2 Mechitharistengasse 4. 2—3

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
Հեղինակ «Ձեռնարկի առևտրական և գործարանական հաշուապահութեան
ՈՒՍՈՒՑԱՆՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է
Երկու սեռի անձանց՝ 4 ամսվայ ընթացքում հաշուապահութիւն գործնականապէս, երաշխաւորելով, և եղած դէպքերում յանձն է առնում պաշտօնի առաջարկել։
ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ
Ա) Կրկնակի իտալական հաշուապահութիւն ըստ ամենայն առևտրական ճիւղերի, հանդերձ նաւթային արդիւնաբերական և կերոսինի գործարանական հաշուետեսութեան։
Բ) Առևտրական թուաբանութիւն։
Գ) Առևտրական նամակագրութիւն։
Դ) Գեղագրութիւն և ամենավատ ձեռքերի ուղղելը։
Պարապմունքներն սկսվելու են 1899 թւի յունվարի 15-ից, ճաշից յետոյ և պարբերաբար շարունակվելու են իւրաքանչիւր ՉՈՐՍ ամսից յետոյ. իսկ կիրակի օրերը լինելու են առանձին գործնական պարապմունքներ։
Ցանկացողները թող դիմեն գրաւոր կամ անձամբ 3 ժամից մինչև 5 ժամ երեկոյեան, Ս Օ Լ Օ Լ Ա Կ, Սերգիեվսկայա փողոց, տուն Լիսիցեանի, № 20։
Վերոյիշեալ հաշուապահութեան ձեռնարկը ծախվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, Խիդդեկէլի գրավաճառանոցում և հեղինակի մօտ, և Ռուսաստանի բոլոր յայտնի գրավաճառանոցներում։ ԳԻՆՆ Է 3 ր. 50 կոպէկ։ Օտարաքաղաքացիները գիրքը գնելու համար կարող են դիմել հեղինակին, առանց պօստի ծախս վճարելու։ (ե. հ. չ.) 16—20

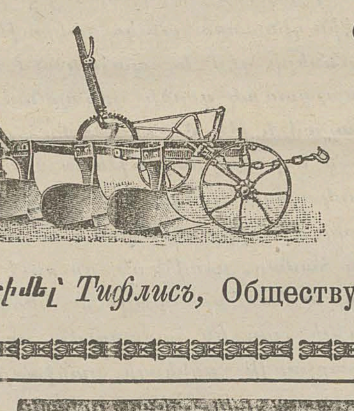

Գիւղատնտեսական գործիքներ եւ մեքենաներ
Լ. ԽԱՆ-ԱՂԵԱՆԻ
250 նկարով։ Գինն է 50 կոպ.
Դիմել՝ Тифлисъ, Обществу Изданія Армянскихъ Книгъ. (ե. ո.) 10—50

10—11
ДАРОМЪ раздаются ПОРТРЕТЫ
писанные карандашомъ-вересќледомъ

Чтобы распространить въ Россіи свои прелестные портреты, писанные Карандашомъ-Верескледомъ, АРТИСТИЧЕСКОЕ ОБЩЕСТВО ПОРТРЕТОВЪ въ Парижѣ СОВЕРШЕННО БЕЗПЛАТНО напишетъ всякому читателю или подписчику нашей газеты портретъ Карандашомъ-Верескледомъ большой цѣнности. Для того это объявленіе должно быть отрѣзано и прислано вмѣстѣ съ Вашею фотографіею, по которой Вашъ портретъ долженъ быть написанъ, въ опредѣленный 25-дневный срокъ, считая съ настоящаго числа журнала, и ежели лицо предложитъ свою готовность рекомендовать наше Общество между своими родственниками и знакомыми. Просимъ писать четко Вашу фамилію и адресъ на спинкѣ фотографіи и прислать ее черезъ почту подъ слѣдующимъ адресомъ: Mon TANQUEREY, Directeur de la SOCIÉTÉ ARTISTIQUE DE PORTRAITS, 9, rue de St-Pétersbourg. Paris (France) — Парижъ (Франція). — Ваша фотографія будетъ Вамъ возвращена безъ поврежденія вмѣстѣ съ большимъ портретомъ, какъ только послѣдній будетъ готовъ.
(ո. ե.)

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 18 Января 1899 г.

Типографія Грузинск. Издат. Т—ва, Лорисъ-Меликъ. ул. № 13.